

vienos kitas savo politinių siekimų konfrontacija.

Platus Bonos universiteto internacionaliniai ryšiai. Čia atvyksta stažuotis prancūzai, japonai, amerikiečiai, ispanai, italai, bulgarai, lenkai ir kitų kraštų žmonės. VFR filosofai taip pat turi galimybių stažuotis ar dirbti kitose šalyse. Teigiamą šio tarptautinio bendradarbiavimo bruožą sudaro pastaraisiais metais besiplečiantys Vakarų Vokietijos ryšiai su Tarybų Sąjunga.

N. Juršėnas

MOKSLO IR TECHNIKOS REVOLIUCIJOS SOCIALINĖS PASEKMĖS

1976 metų lapkričio 12—13 d. Kaune įvyko respublikinė konferencija, kurią surengė LTSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija ir Kauno A. Sniečkaus Politechnikos instituto Filosofijos katedra. Konferencijoje perskaityta 16 pranešimų, kuriuose buvo aptartos MTR sąlygotos socialinės problemos.

Ižanginiame pranešime prof. E. Minkevičius (LTSR MA) kalbėjo apie MTR socialinių pasekmių kompleksą ir būtinumą jį visapusiškai tyrinėti. Prelegentas atkreipė dėmesį į neretai pasitaikantį supaprastą, utilitaristinį šių pasekmių vertinimą. Dabartinis visuomenės gamybinių jėgų išsivystymas reikalauja kompleksiskai nagrinėti nepaprastai sudėtingų mokslo, technikos, gamybos, gamtos, kultūros, valdymo santykių su visuomene visumą. Atskirų tos visumos komponentų nepašalinimas gali turėti neigiamų ir net labai skaudžių pasekmių. Pranešėjas pažymėjo, kad „kol kas teorijoje yra rimtas metafizikos, o praktikoje — dar rimtesnis stichiskumo pavojus, nes daugiau remiamasi dalyne ir išskaidyta informacija, rūpinamasi artimiausiu efektu [. . .]. Be to, esantis darbo pasidalijimas, įtvirtintas akompleksinių mokslo ir valdymo institutų, palankus metafizikai. Todėl nepaprastai padidėja filosofijos, sociologijos, mokslotyros metodologinis vaidmuo“.

Pagrindinis tiriamojo komplekso komponentas yra žmogus, kuris iš gamybos vykdytojo vis labiau tampa jos valdytoju. Didėja „žmogaus veiksnys“, panaudojant mokslo pasiekimus gamyboje.

Mokslo uždavinys — maksimaliai išvystyti žmogaus kūrybingumą. Dėl gamybos automatizavimo keičiasi visuomeninis darbo pasidalijimas, žmogaus vieta gamyboje, mažėja skirtumas tarp protinio ir fizinio darbo, žmogaus veikla darosi intelektualesnė. MTR vis labiau integruoja gamtos, technikos ir visuomenės mokslus, suteikia visuomenės kultūrai naujų savybių, kelia naujas problemas.

Dabartinėmis MTR sąlygomis labai opus visuomenės ir gamtos santykių klausimas. Gamybos procesų planavimas bei valdymas apima biologinę, techninę, socialinę, kosminę sferas. Jis išėjo iš siaurų valstybinių rėmų, tapo globalinės reikšmės dalyku. Deja, jo sprendimą komplikuoja antagonistinių socialinių sistemų konfrontacija. Atkreipęs dėmesį į socialistinės ūkio sistemos pranašumus, prelegentas pastebėjo, kad „socializmo pranašumai“ automatiškai neveikia. Tame kompleksiniame procese veikia nemaža žinomų ir nežinomų veiksnių. Socializmo pranašumais reikia tinkamai naudotis, o ne pasikliauti jų stichiniu veikimu.

Tiriant MTR socialinių pasekmių kompleksą dialektiškai, išskirtini du lygmenys — faktologinis (objektyvus procesai) ir metodologinis (tų procesų pažinimo loginis instrumentarijus). Aptaręs šiuos du lygmenis, prelegentas atkreipė dėmesį į būtinumą priderinti visą mokymo, kadrių rengimo sistemą prie MTR reikalavimų, pabrėždamas, kad „mokyklos revoliucijos pagrindinė gairė [. . .] yra mokinio, studento pavertimas iš objekto subjektu. Pagrindinės priemonės — probleminis mokymas, mokyimo virtimas studijomis, kritiškas ir atrenkamasis informacijos įsisavinimas [. . .]. Būsimosios (MTR lygio) mokyklos modelis — studijų permanentiškumas, fundamentalumas, integralumas, humanitariskumas“.

Filosofijos kandidatas V. Titarenka (VAPM) pranešime „MTR esmės klausimu“ analizavo svarbiausius MTR komponentus ir pagrindinius tų komponentų ryšius. MTR jis apibrėžė „kaip sudėtingą visuomeniškai determinuotą mūsų laikų reiškinį, organiskai jungiantį revoliucinius mokslo ir technikos pakitimus, kurie veda į kokybinių jų visuomeninių funkcijų pasikeitimą, į esminį visuomenės gamybi-

nių jėgų struktūros ir dinamikos perversma“.

Pranešėjas aptarė tokius svarbiausius MTR požymius: a) intensyvų mokslo vartimą tiesiogine gamybos jėga; b) mokslo raidą, pralenkiančią techniką; c) mokslo ir technikos kosmizaciją, iš kurios išplaukia mikrokosmo ir megakosmo techninė eksploatacija; d) jos globalumą.

Doc. V. Radvilavičius (KPI) pranešime „Gamybos proceso ypatybės mokslo ir technikos revoliucijos sąlygomis“ aptarė gamintojo socialinio statuso kitimą automatinių gamybos sąlygomis. MTR iš esmės keičia ir darbo objektą. Vystantis mokslui ir technikai, į gamybos sferą tolydžio gali būti įjungiamas kiekvienas gamtos reiškinys. Didesnės svarbos įgyja technologinis mikroreiškinų panaudojimas. Šiuo pagrindu kuriamos naujos technologijos rūšys. Pranešime buvo kritikuota buržuazinėje sociologijoje reiškiamas mintis, kad dėl MTR nutrūksta žmogaus ryšiai su gamta, o darbas nustoja buvęs svarbiausia veikla, kurioje žmogus pats save kuria. Pranešėjas teigė, kad automatizuotos gamybos sistemoje aktyvus žmogaus santykis su darbo objektu (gamta) neišnyksta, kad tarp jų išlieka funkcinė ir jautiminė vienovė. „Šioje vienovėje žmogus yra universaliausias ir plastiškiausias elementas. Darbas, kaip sąveikos su išorine gamta procesas, ir toliau bus svarbiausia žmogiškoji veikla, žmogaus saviraidos pagrindas“, — reziumavo jis.

Apie mokslo organizatorių rengimo klausimus MTR sąlygomis kalbėjo filosofijos kandidatas A. Tytmonas (KMI). Šalia tradicinių mokslininko tipų (teoretiko ir eksperimentatoriaus) atsiranda naujas mokslininko organizatoriaus tipas, kuris, pranešėjo nuomone, netolimoje ateityje daugeliu atvilgių lems mokslo vystymąsi pasauliniu mastu. Reikia teoriškai išaiškinti, kas yra mokslo organizavimas ir kokie uždaviniai iškyla mokslininkui organizatoriui. Taip pat būtina modifikuoti mokslo ir švietimo santykį. Mokslo organizatoriai turėtų būti ruošiami aukštojoje mokykloje. Šiuo metu joje kol kas apsiribojama vien mokslinio darbo įgūdžių formavimu.

Prof. I. Zaksas (KMI) savo pranešime apžvelgė MTR socialines pasekmes medicinoje. Viena iš jų — vis didesnė medicinos mokslų diferenciacija, kurią turi ly-

dėti integracijos procesas. Ir čia išauga filosofijos integruojanti, metodologinė funkcija.

Didėjant techninių gydymo priemonių, naujų medžiagų ir vaistų kiekiui, taikant matematinius metodus medicinoje, gydymas darosi efektyvesnis, didėja profilaktikos reikšmė. Drauge išauga gydytojo psichoterapijos, bendravimo su ligoniais reikšmė.

Kiekvienoje epochoje vyrauja kitokios ligos. Šiuo metu dažniausios yra širdies ir kraujagyslių ligos, susirgimai vėžiu, psichinės ligos. Mokslo ir technikos pažangos amžiuje atsiranda daug nepalankių, žmogaus sveikatai kenksmingų veiksnių. Tik socializmo sąlygomis, pabrėžė prelegentas, medicinos laimėjimai gali būti efektyviausiai panaudojami visų darbo žmonių sveikatai saugoti.

LTSR MA Sociologijos sektoriaus moksliniai bendradarbiai, remdamiesi konkrečių sociologinių tyrimų medžiaga, gvildeno individo socializacijos, psichologinių veiksmų įtakos gamybai, darbininkų socialinės struktūros, jų gamybinio aktyvumo, laisvalaikio klausimus.

Ekonomikos kandidatas R. Grižas („Gamybinis kolektyvas kaip individo socializacijos institutas MTR sąlygomis“) kalbėjo apie tai, kad išsivysčiusioje socialistinėje visuomenėje elementarūs materialiniai žmonių poreikiai iš esmės patenkinami. Dėl to ima dominuoti kiti — individo socializacijos ir asmenybės formavimosi poreikiai, kuriuos, išsaugus bendro išsilavinimo ir kultūros lygiui, dar ne visada gali patenkinti atskiros įmonės. Tuo paaiškinama kadru kaita, nepasitenkinimas darbu. Sprenžiant šiuos klausimus, teigiama, poveikį daro socialinės raidos planavimo praktika įmonėse. Ji leidžia sujungti MTR pasiekimus su socialistinės santvarkos teikiamais pranašumais.

Ekonomikos kandidatas A. Aškinis pranešime „MTR įtaka Lietuvos TSR pramonės darbininkų socialinės struktūros formavimuisi“ parodė, kaip keičiasi ši struktūra, automatizuojant ir mechanizuojant darbą. Didėja kvalifikuoto ir protinio darbo dalis darbininkų veikloje. Prelegentas teigė, kad MTR poveikis darbininkų klasei daugiausia pasireiškia tuo, jog laipsniškai vienodėja darbo sudėtingumas visose darbininkų grupėse.

Apie mokslo vaidmenį dabartinėje gamyboje kalbėjo filosofijos kandidatas Z. Morkūnas. Jis pažymėjo, kad „...gamybos automatizacijos sąlygomis dvasinės kūrybos, kūrybinio aktyvumo vystymas yra tiesioginis gamybos tikslas, o tikslas gaminti materialinį produktą yra šalutinis ir pajungiamas kūrybiniam aktyvumui vystyti“. Gamybinis aktyvumas pasireiškia tiek, kiek darbo procesas virsta kūrybine veikla ir kiek sukuriama socialinė lygybė, įvaldant žmonių gyvybinės veiklos sąlygas. Prelegentas pastebėjo, kad, siekiant gamybinio aktyvumo, būtina kelti mažai kvalifikuotų darbininkų socialinį statusą, įjungiant juos į įmonės reikalų valdymą. Tai skatina šeiminiškumo jausmą, komunistinį požiūrį į darbą, ugdo poreikį kelti kvalifikaciją.

Pranešimus skaitė LTSR MA jaunesnieji moksliniai bendradarbiai R. Daugirdas („Socialinių psichologinių veiksnių vaidmuo gamyboje MTR sąlygomis“), R. Tamošiūnienė („Technikos pažangos įtaka darbininkų gamybiniam aktyvumui socializmo sąlygomis“), G. Matulienė („Darbininkų laisvalaikio formų pasirinkimo ypatybės MTR sąlygomis“).

„Socialinio statuso problema buržuazinėje sociologijoje, tiriant visuomenės struktūrą šiuolaikinės MTR sąlygomis“— tokia vyr. dėstytojo V. Martinkaus (KPI) pranešimo tema. Jis padarė išvadą, kad socialinio statuso problema buržuazinėje sociologijoje keliami taip, kad jos sprendimas tarnautų visuomenės stabilumui. Vyr. dėst. A. Poška (KPI) nagrinėjo lietuvių klerikalinės emigracijos ideologų pažiūras į mokslo vaidmenį gyvenime, doc. M. Padolskienė (KPI) aptarė moters vietą šiuolaikinėje visuomenėje, vyr. dėst. H. Zakarevičius (KPI) kalbėjo apie pasaulėžiūros ir dorovės ugdymą aukštojoje mokykloje.

Diskusijoje dalyvavęs KPI prorektorius prof. R. Chomskis ir Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Visuomenės mokslų skyriaus atstovė A. Berlinskienė kalbėjo apie filosofijos ir specialiųjų mokslų santykį ir pareiškė pageidavimą, kad šių mokslų specialistai, ugdydami studentų mokslinę pasaulėžiūrą, palaikytų glaudesnius dalykinius ryšius.

E. Gendrolis

MENAS, LAISVALAIKIS IR REKREACINĖ KULTŪRA

Tokia tema 1976 m. gruodžio 18 d. Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko universitete įvyko konferencija, kurią surengė TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriaus Estetikos sekcija. Pranešimus joje skaitė filosofai, sociologai, literatūros mokslininkai, gvildenę meno specifikos, jo visuomeninio vaidmens problemas, aptarę pramoginio meno statusą ir jo kriterijus. Simpoziumas pasižymėjo gyva nuomonių konfrontacija, kūrybiškais diskusijomis.

Apie meno specifiką ir pramoginių meno formų atskyrimo kriterijus kalbėjo K. Stoškus (VVU). Aptaręs taikomąją, polifunkcinę ir hedonistinę meno specifikos aiškinimo teorijas, pranešėjas siūlė traktuoti meną kaip konvencinę tam tikrų žmogiškų vertybių išgyvenimo formą, meno kūrimą — kaip išgyvenimo organizavimą. Išgyvenimo teorijas, pranešėjo požiūriu, — istoriškai kintanti pasaulėjauta ir pasaulėstaba, kuri reiškiasi tiek simultaniška įvairių individualių psichinių procesų kaita, tiek ir tam tikromis meno išraiškos formomis. Meno diferenciacijos į rimtas ir pramogines formas kriterijai, pasak pranešėjo, yra trys: 1) meno kūrinių reikiamų vertybių rangas, 2) tų vertybių pateikimo būdas, 3) jutiminių dirgiklių intensyvumas ir jų psichofiziologinis pobūdis. Pramoginio meno, kaip atskiros taikomojo meno formos, plėtotę skatina relaksaciniai bei rekreaciniai visuomenės poreikiai. Specializuoto, įtempto, perdėm rimto darbo sąlygomis didėja laisvai pasirenkamų atsipalaidavimo priemonių poreikis. Tačiau jose slypi ir malonumų, azarto, savotiškos narkomanijos galimybė.

H. Kobeckaitė (VISI) savo pranešime pirmiausia aptarė pramoginio meno sąvoką (kaip rūšinę, žanrinę kurios nors meno šakos specifiką). Toliau pranešėja pažymėjo, kad meno kūrinio struktūroje galima išskirti jutiminį, arba medžiaginį, ir idealų lygmenį, kurie meno kūrinyje sudaro neišardomą vienybę. Medžiaginio lygmens dominavimą H. Kobeckaitė siūlė laikyti pramoginio meno skiriamuoju požymiu. Pramoginio meno kūrinys, — tai pirmiausia gražus reginys, ausiai malonių garsų sąskambis, harmoningas spalvų, linijų, judesių derinys. Jam būdinga veiksmo dinamika, vingri intriga, gyvas siužetas, didelis emocionalumas ir pan.